

Wielkość ekonomiczna a efekty gospodarowania i możliwe zagrożenia gospodarstw polowych w Polsce

Konferencja Międzynarodowa
pt. Gospodarstwa industrialne versus drobnotowarowe – konkurenci czy partnerzy
IERiGŻ-PIB, Jachranka 10-12 grudnia 2018 r.

Dr hab. Aldona Skarżyńska, prof. IERiGŻ-PIB

Plan prezentacji

1. **Wprowadzenie**
2. **Cel badań, źródła danych i metodyka**
3. **Charakterystyka i wyniki ekonomiczne gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych w zależności od wielkości ekonomicznej**
4. **Wielkość ekonomiczna gospodarstw a obciążenie ziemi wartością posiadanych zasobów**
5. **Wnioski**

Wprowadzenie

Według GUS w 2016 r. w ogólnej liczbie gospodarstw w kraju, udział specjalizujących się w uprawach polowych wynosił około 56%. Ich liczba w 2010 r. wynosiła 754 210, a w 2016 roku – 797 409, wzrost o 5,7%.

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych obejmują jednostki wyspecjalizowane w uprawie zbóż, roślin oleistych i białkowych (typ 15) oraz w uprawie polowej różnych gatunków roślin (typ 16).

Według badania struktury gospodarstw rolnych w 2016 r., w ogólnej powierzchni zasiewów, udział powierzchni uprawy:

- zbóż ogółem – wynosił 69,6%,
- roślin przemysłowych – 10,2% (w tym: rzepaku i rzepiku – 74,8%),
- roślin strączkowych na nasiona – 3,0%,
- ziemniaków – 2,8%.

Produkcja roślinna dla wielu gospodarstw jest najważniejszym źródłem dochodu, a ich kondycja i potencjał rozwojowy mają wpływ na całe rolnictwo.

Cel badań, źródła danych i metodyka

Celem badań była ocena wyników ekonomicznych i efektywności produkcji w gospodarstwach w Polsce specjalizujących się w uprawach polowych i sklasyfikowanych według klas wielkości ekonomicznej.

***Wielkość ekonomiczna gosp.** określana jest jako suma wartości Standardowych Produkcji (SO) wszystkich działalności produkcyjnych w gospodarstwie.*

Na podstawie tak ustalonej wielk. ekon. dane gosp. zaliczane jest do odpowiedniej klasy.

Standardowa Produkcja, to średnia z 5 lat wartość produkcji określonej działalności uzyskana z 1 ha w ciągu roku w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcyjnych.

Do analizy wykorzystano dane FADN EU z 2010 i 2015 roku.

Analizie poddano:

- **potencjał produkcyjny gospodarstw** (powierzchnię UR, zasoby pracy wyrażone liczbą osób pełnozatrudnionych i aktywa),
- **organizację produkcji** (udział określonych grup roślin w powierzchni UR),
- **intensywność produkcji** (koszty bezpośrednie, koszt czynników zewnętrznych, koszty ogółem na 1 ha UR).

Miarą oceny wyników ekonomicznych był dochód z gospodarstwa.

Zbadano także obciążenie produkcji kosztem czynników zewnętrznych i kosztami ogółem, wyrazem jest procentowa relacja tych agregatów kosztów do wart. prod.

Metodyka cd.

Ocenę efektywności produkcji przeprowadzono korzystając ze wskaźników:

- udział nadwyżki bezpośredniej w wartości produkcji rolniczej – efektywność na poziomie produkcyjno-technicznym*,
- relacja wartości dodanej brutto (bez dopłat) do zużycia pośredniego – dochodowość nakładów środków obrotowych (mierzonej wartością zużycia pośredniego)

Ocenie poddano zadłużenie gospodarstw, wykorzystano wskaźniki:

- stopień zadłużenia gospodarstw = zobowiązania ogółem / aktywa ogółem
- struktura zadłużenia = zobowiązania długoterminowe / zobowiązania ogółem

zużycie pośrednie = koszty bezpośrednie i ogólnogospodarcze (utrzymanie maszyn i budynków, energia, usługi, woda, inne).

zobowiązania ogółem = zobowiązania długo- i krótkoterminowe.

aktywa ogółem = aktywa trwałe i aktywa obrotowe

aktywa trwałe - ziemia rolnicza, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne, budynki gospodarstwa i ich trwałe wyposażenie, maszyny, urządzenia i środki transportu oraz zwierzęta stada podstawowego płci żeńskiej.

aktywa obrotowe - wartość zwierząt poza zwierzętami stada podstawowego, zapasy produktów rolnych, wartość upraw na pniu, udziały gospodarstwa w jednostkach rolniczych, należności krótkoterminowe oraz gotówka w kasie i na rachunku bankowym w kwocie niezbędnej do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego.

Źródło: Floriańczyk i in., *Wyniki standardowe 2015 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki standardowe*. IERiGŻ-PIB 2016.

*Kulawik, J. (red.). (2013). *Dopłaty bezpośrednie i dotacje budżetowe a finanse oraz funkcjonowanie gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych* (3). Monografia PW 2011-2014, IERiGŻ-PIB, nr 82.

Charakterystyka gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych

Wyszczególnienie	Średnio w próbce	Klasy wielkości ekonomicznej gosp., tys. euro SO					
		(1) 2 - <8	(2) 8 - <25	(3) 25 - <50	(4) 50 - <100	(5) 100 - <500	(6) >=500

2010 rok

wraz ze wzrostem SO

Powierzchnia UR, ha	26	10	17	43	87	250	1 127
UR dzierżawione w ogółem, %	32,6	12,8	20,9	33,3	37,7	47,2	62,5
Nakłady pracy własnej (FWU) w ogółem (AWU), %	83,4	96,7	92,1	76,6	75,2	30,9	0,5
Aktywa trwałe w ogółem, %	88,2	91,8	90,7	89,2	90,0	84,4	51,8
Kapitał własny w aktywach ogół., %	92,6	99,1	96,7	93,1	88,1	84,3	63,1

2015 rok

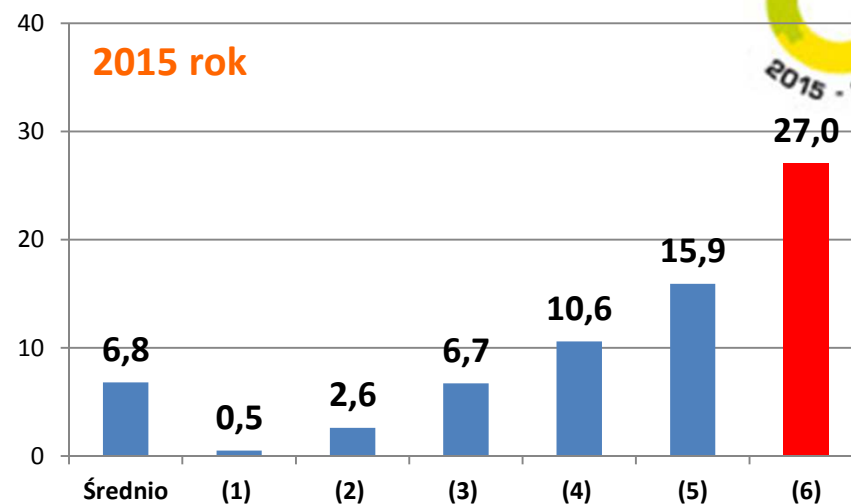
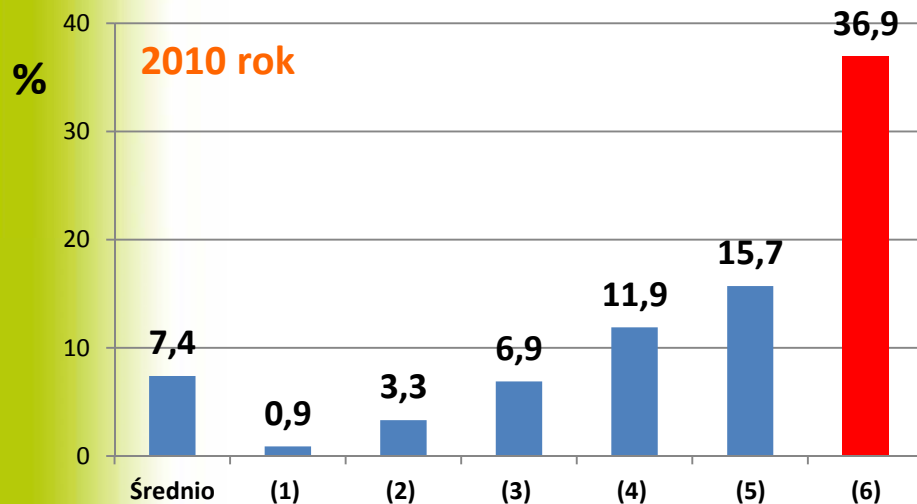
Powierzchnia UR, ha	22	9	16	32	63	182	922
UR dzierżawione w ogółem, %	26,2	9,0	18,5	29,1	33,7	33,4	55,1
Nakłady pracy własnej (FWU) w ogółem (AWU), %	87,0	95,5	92,1	85,6	76,7	42,5	0,9
Aktywa trwałe w ogółem, %	90,2	93,3	92,4	91,5	91,3	87,0	62,6
Kapitał własny w aktywach ogół., %	93,2	99,5	97,4	93,3	89,4	84,1	73,0

Organizacja i intensywność produkcji w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych

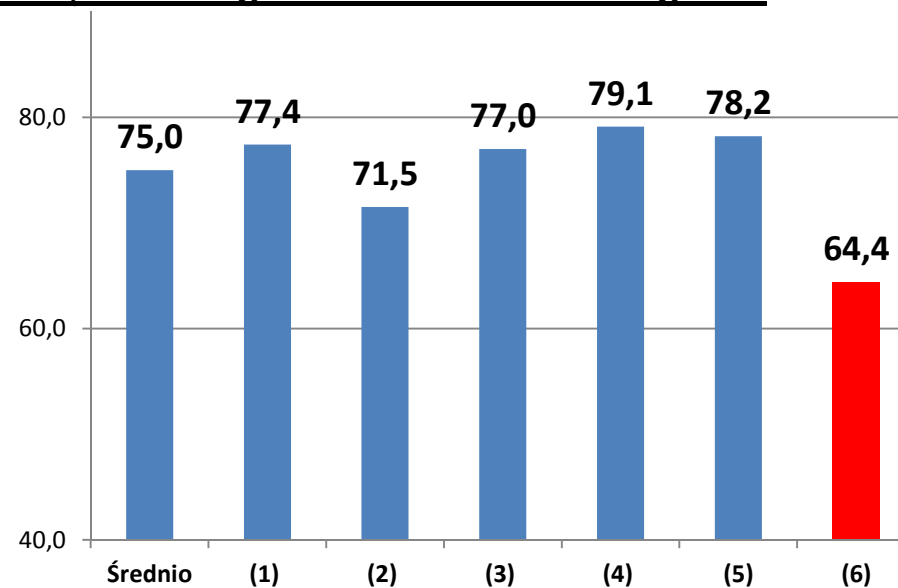
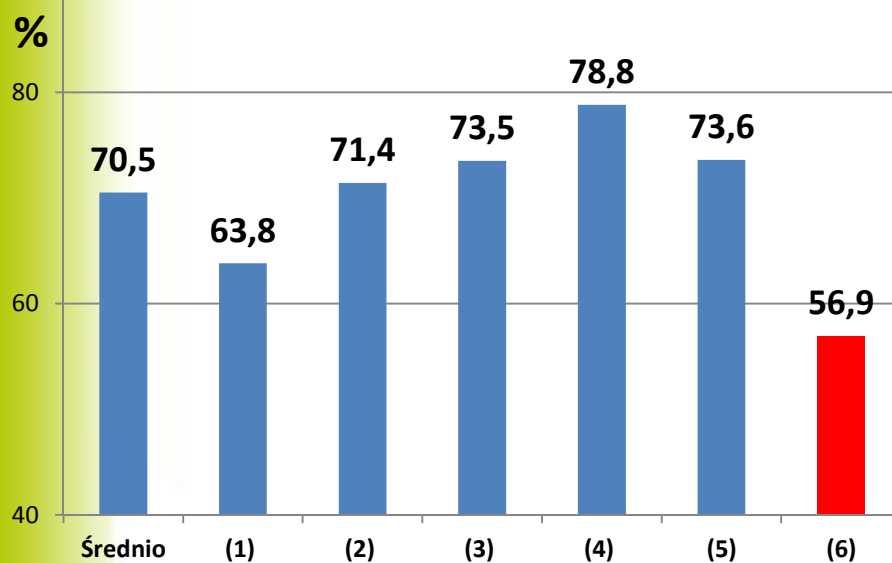

Wyszczególnienie	Średnio w próbie	Klasy wielkości ekonomicznej gosp., tys. euro SO						
		(1) 2 - <8	(2) 8 - <25	(3) 25 - <50	(4) 50 - <100	(5) 100 - <500	(6) >=500	
2010 rok								
Udział w pow. UR - zbóż, %	62,8	65,0	65,1	62,6	60,9	62,0	57,0	↓
- innych upraw polowych, %	24,1	15,1	19,8	26,0	28,9	29,9	32,9	↑
Udział WPR w produkcji ogółem, %	92,8	88,8	93,4	93,2	94,6	95,4	90,3	<u>max/min</u>
Koszty bezpośrednie, EUR/ha UR	316	217	282	333	331	345	492	+127%
Koszt czynników zewn., EUR/ha UR	98	27	52	81	73	137	322	12-razy
Koszty ogółem, EUR/ha UR	802	688	762	778	728	790	1 256	+83%
2015 rok								
Udział w pow. UR - zbóż, %	60,6	66,7	61,1	57,7	57,0	59,5	58,0	↓
- innych upraw polowych, %	25,1	13,2	21,3	28,2	31,7	32,3	33,5	↑
Udział WPR w produkcji ogółem, %	92,6	88,5	92,2	92,4	94,7	94,4	93,0	<u>max/min</u>
Koszty bezpośrednie, EUR/ha UR	389	251	325	410	453	451	621	+147%
Koszt czynników zewn., EUR/ha UR	107	35	61	83	98	151	340	9,7-razy
Koszty ogółem, EUR/ha UR	950	786	866	945	975	991	1 421	+81%

Stopień zadłużenia gospodarstw (%) – zobowiązania ogółem / aktywa ogółem

Wskaźnik struktury zadłużenia (%) – zobowiązania długoterminowe / zobow. ogółem

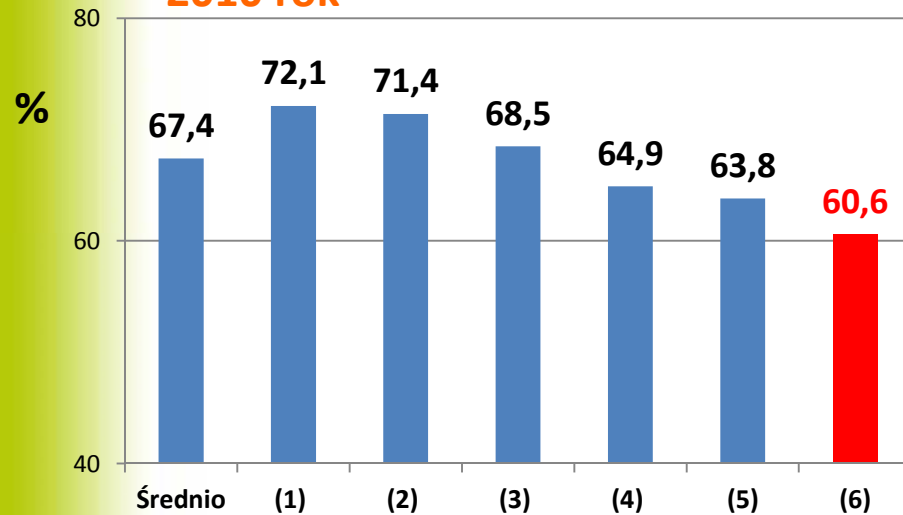

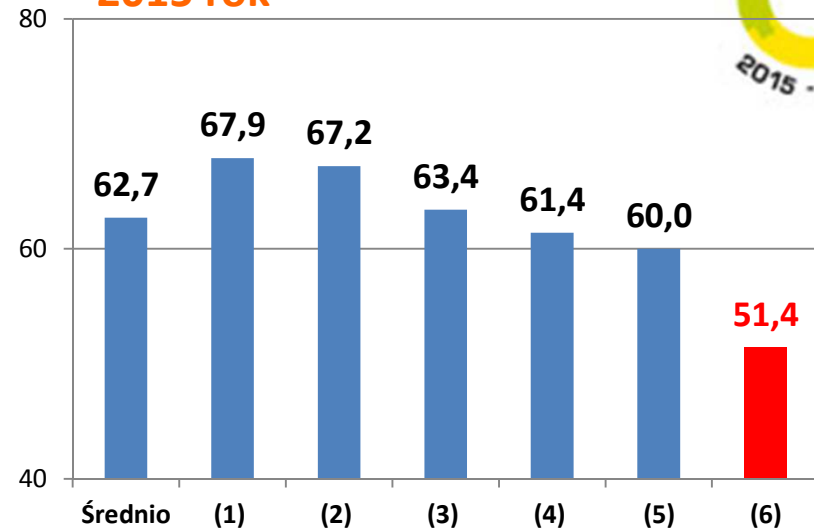
Relacja nadwyżki bezpośredniej do wartości produkcji (%)

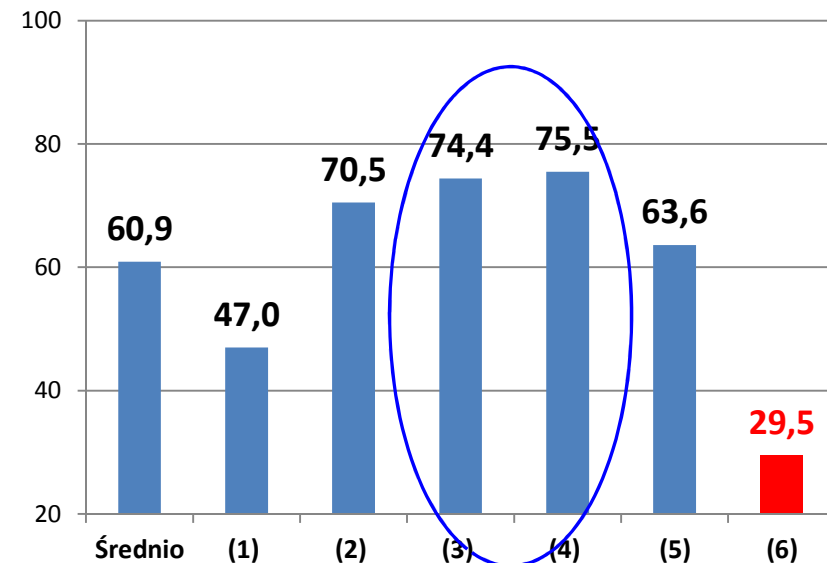
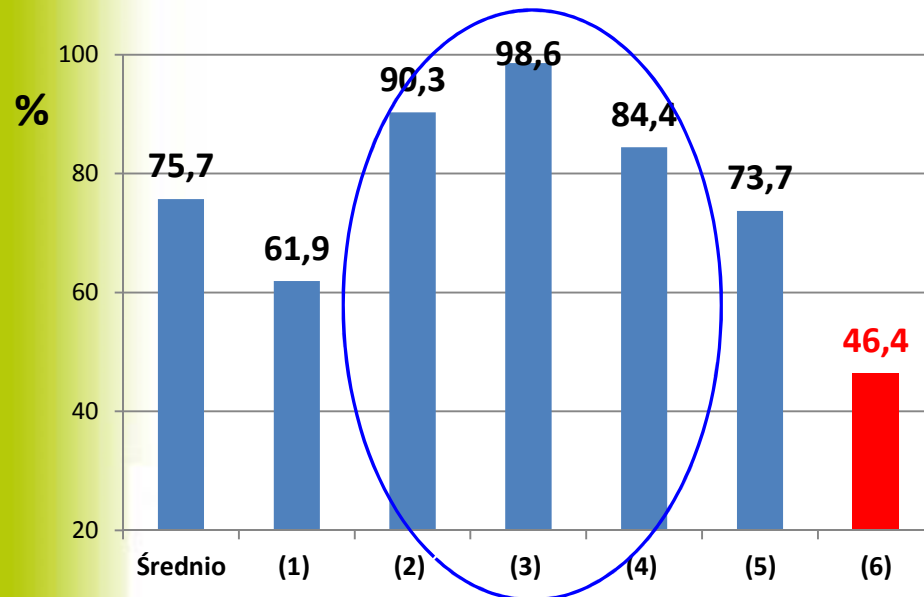
2010 rok

2015 rok

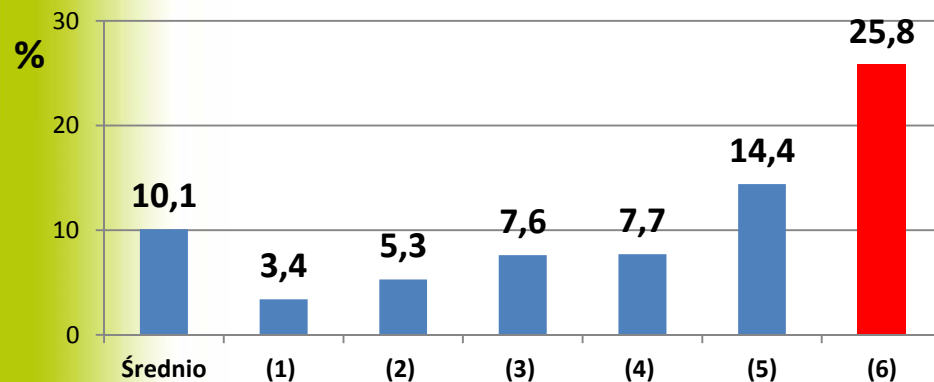
Relacja wartości dodanej brutto bez dopłat do zużycia pośredniego (%)

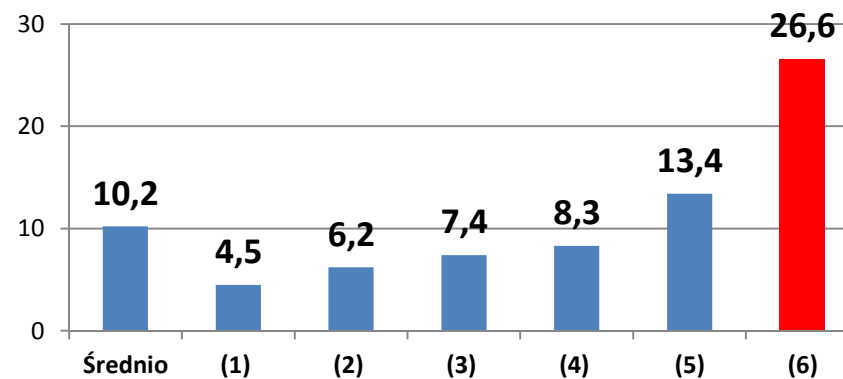
Obciążenie produkcji kosztem czynników zewnętrznych (%) – KCZZ / wartość prod.

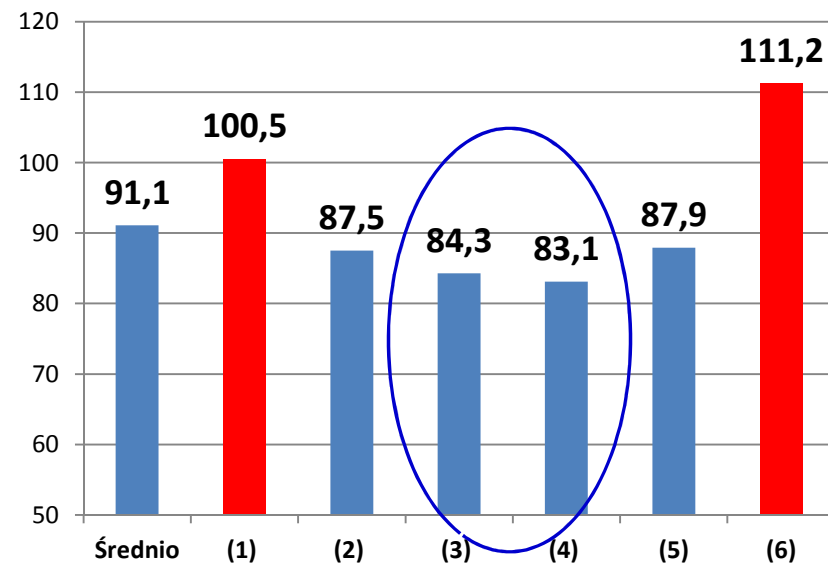
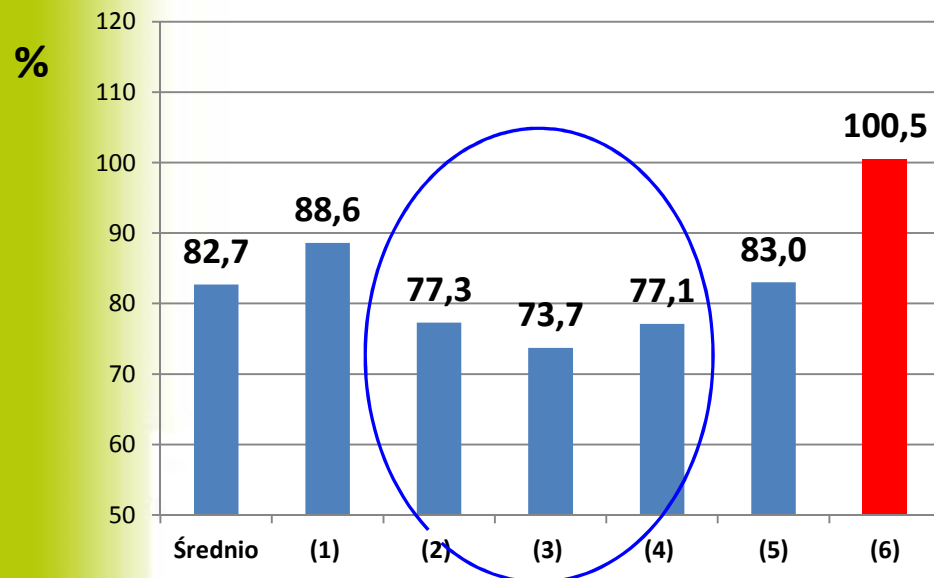
2010 rok

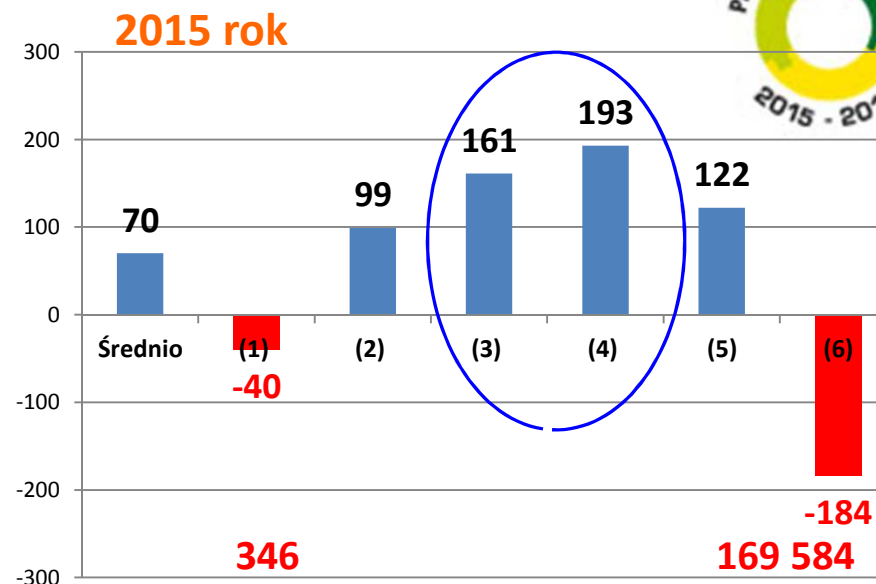
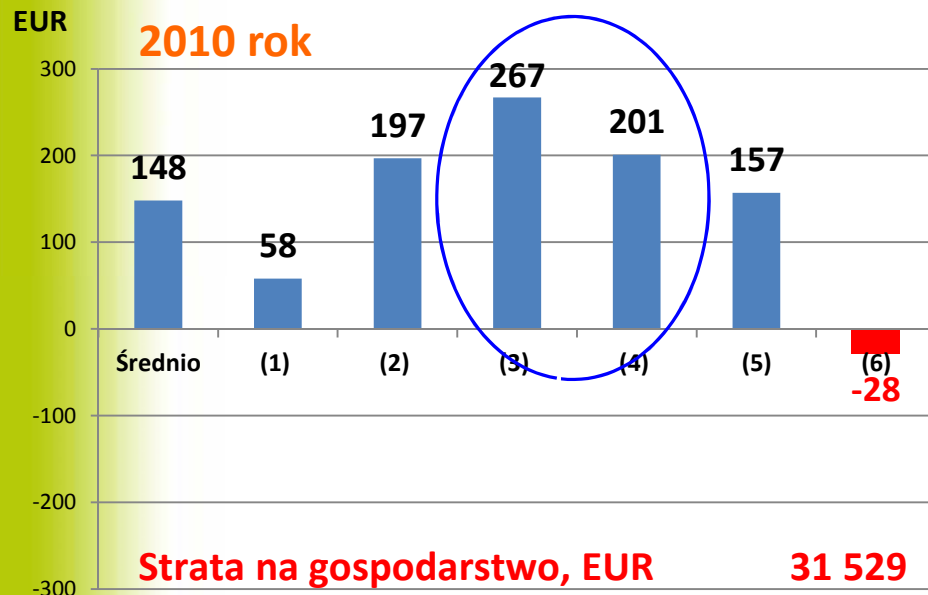
2015 rok

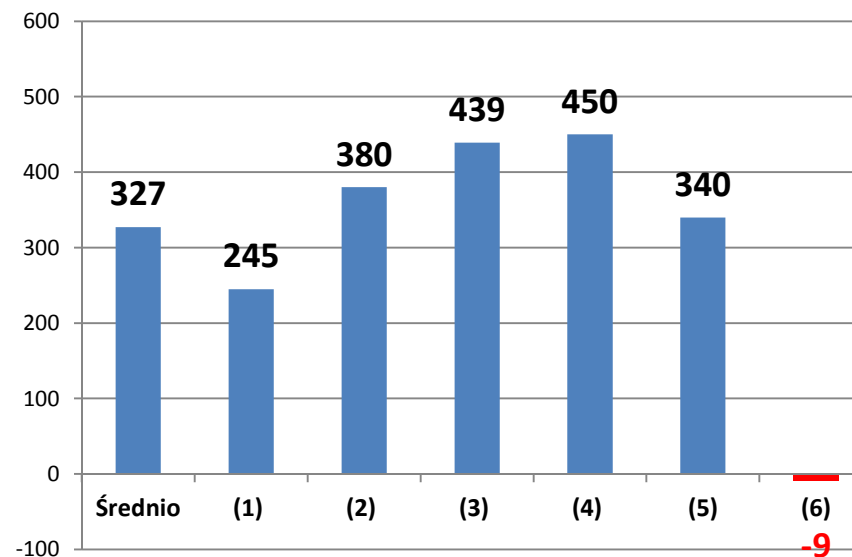
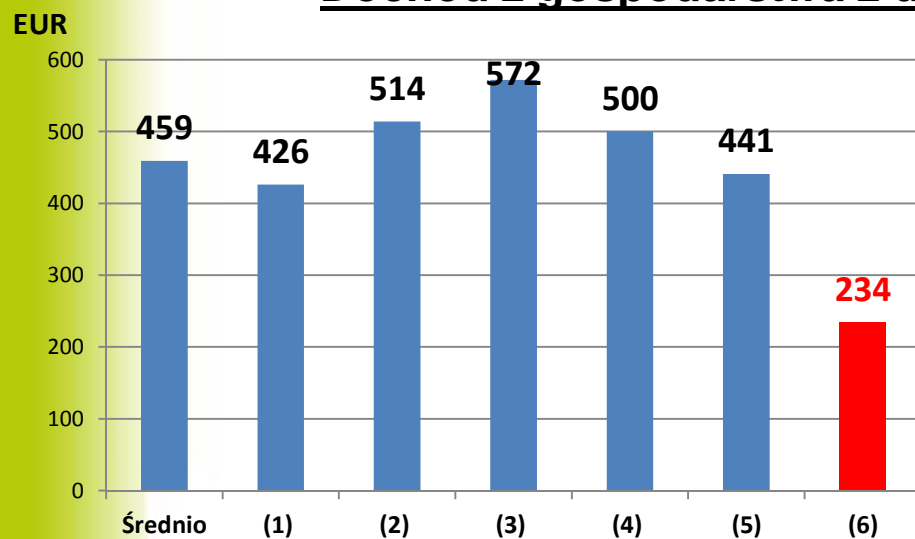
Obciążenie produkcji kosztami ogółem (%) – koszty ogółem / wartość prod.

Dochód z gospodarstwa bez dopłat na 1 ha UR, EUR

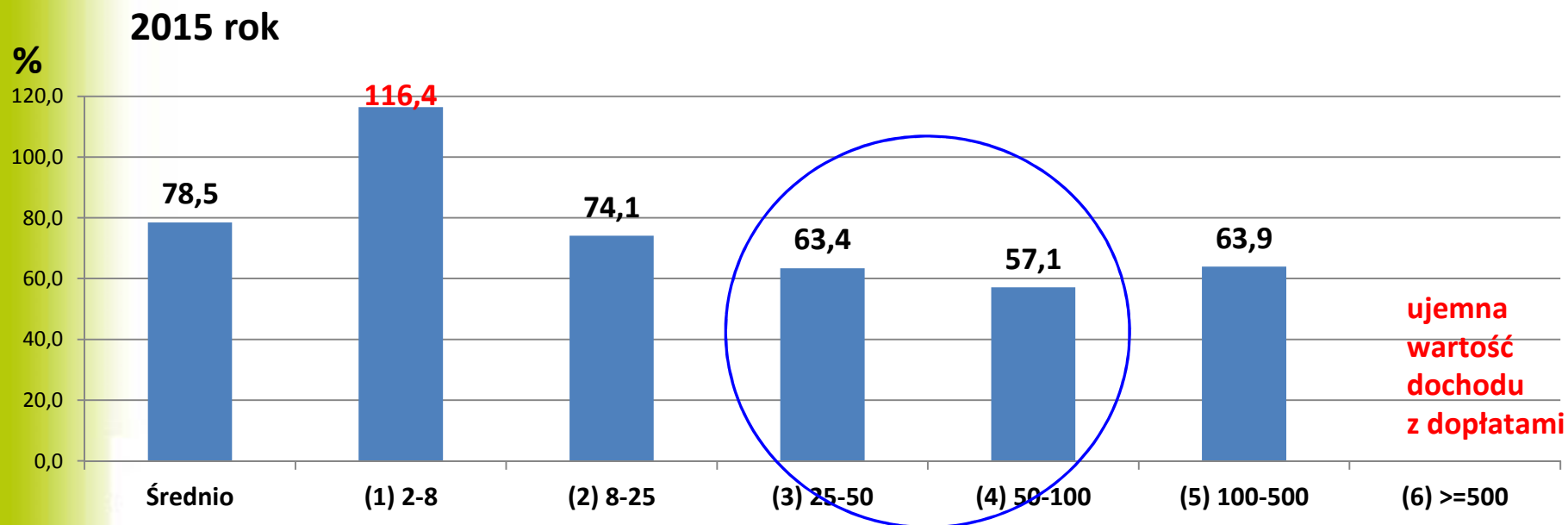
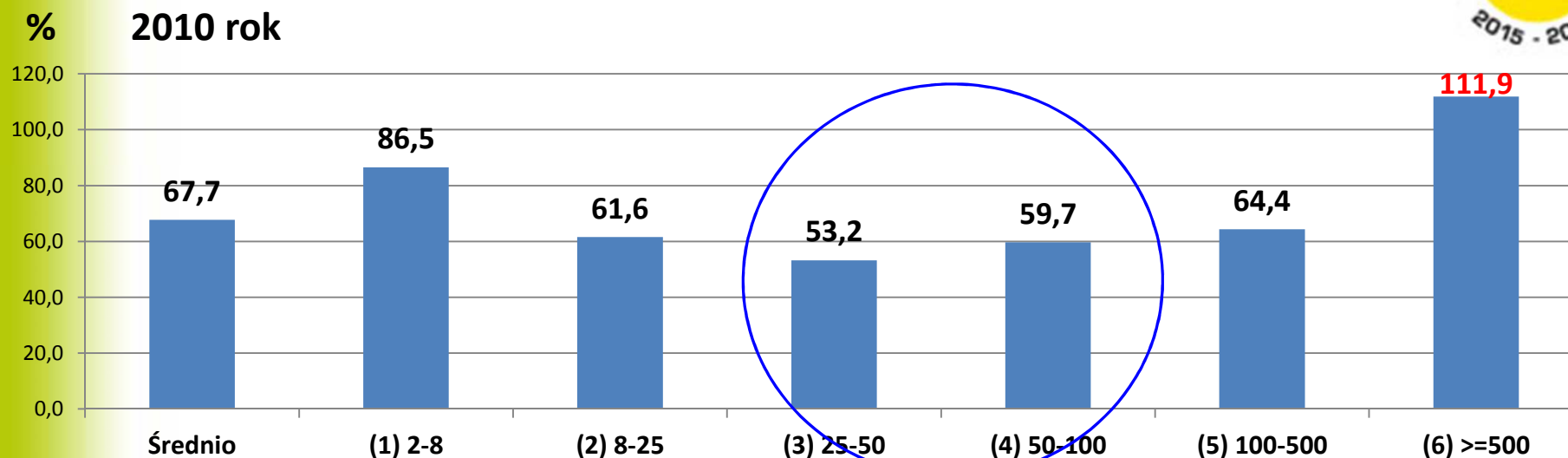

Dochód z gospodarstwa z dopłatami na 1 ha UR, EUR

Strata na gospodarstwo, EUR 8 444

Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z gospodarstwa z dopłatami, %

Obciążenie ziemi wartością zasobów gospodarstw w zależności od ich wielkości ekonomicznej

Wyszczególnienie	Średnio w próbie	Klasy wielkości ekonomicznej gosp., tys. euro SO					
		(1) 2 - <8	(2) 8 - <25	(3) 25 - <50	(4) 50 - <100	(5) 100 - <500	(6) >=500

2010 rok

Zasoby gospodarstw na 1 ha UR ogółem (własne i dzierżawione), EUR

aktywa ogółem bez ziemi	2567	2977	3040	2810	2506	1807	1880
budynki i ich wyposażenie	926	1 557	1 320	926	647	352	204
maszyny i urządzenia tech.	914	778	1020	1166	1238	798	452
wzrost wartości zasobów na 1 ha UR własnych, %	48,3	14,7	26,5	49,9	60,5	89,4	166,9

2015 rok

Zasoby gospodarstw na 1 ha UR ogółem (własne i dzierżawione), EUR

aktywa ogółem bez ziemi	3077	3387	3456	3304	3170	2459	2137
budynki i ich wyposażenie	1 193	2 010	1 596	1 143	838	471	337
maszyny i urządzenia tech.	1118	771	1171	1457	1643	1145	444
wzrost wartości zasobów na 1 ha UR własnych, %	35,5	9,9	22,7	41,0	50,9	50,1	123,0

Wnioski

1. **Pod względem efektywności produkcji wyróżniają się gospodarstwa z trzeciej i czwartej klasy wielkości ekonomicznej.**
  - **W jednostkach tych obciążenie produkcji kosztami było najmniejsze, a efektywność produkcyjno-techniczna i dochodowość środków obrotowych kształtowały się na dość wysokim poziomie.**
  - **Dochód z gospodarstwa bez dopłat został zrealizowany, a jego wysokość przypadająca na 1 ha UR – w porównaniu do jednostek z pozostałych klas wielkości ekonomicznej – była najwyższa.**
  - **Po uwzględnieniu dopłat, ich udział w dochodzie z gospodarstwa (łącznie z dopłatami) był najmniejszy, w 2010 r. w klasie trzeciej wynosił 53,2%, a w klasie czwartej – 59,7%, a w 2015 r. odpowiednio – 63,4 i 57,1%. Wsparcie dopłat dla tych gospodarstw miało relatywnie najmniejsze znaczenie.**

Wnioski cd.

2. **Gospodarstwa najsilniejsze ekonomicznie, tj. z 6 klasy wielkości ekonomicznej uzyskały najłabsze wyniki.**
  - **W jednostkach tych obciążenie produkcji kosztami było największe, a wskaźniki obrazujące efektywność produkcyjno-techniczną i dochodowość środków obrotowych były najniższe.**
  - **Koszty ogółem przewyższały wartość wytworzonej produkcji, w rezultacie dochód bez dopłat był wartością ujemną.**
  - **W 2010 r. stratę pokryły dopłaty i zapewniły określoną wysokość dochodu (234 EUR na ha UR). W 2015 r. dopłaty pokryły stratę częściowo - w 95%.**
  - **Dopłaty dla tych gospodarstw były bardzo ważne, bez tego wsparcia ich funkcjonowanie byłoby bardzo trudne.**

Wnioski cd.

3. **Zagrożeniem dla gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie może być ograniczenie lub brak dzierżawy oraz mniejsze dopłaty.**
  - **W przypadku użytkowania tylko gruntów własnych – w porównaniu do sytuacji występującej w latach badań (tzn. użytkowania własnych i dzierżawionych) – wielkości wskaźników opisujących nasycenie ziemi przez środki trwałe w 2010 r. byłyby wyższe o 166,9%, a w 2015 r. o 123,0%.**
  - **Niekorzystna dla gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie może być także redukcja dopłat. Obie hipotetycznie rozważane sytuacje będą miały negatywny wpływ na efekty ekonomiczne tych gospodarstw.**
  - **Poprawy sytuacji dochodowej gospodarstw z szóstej klasy wielkości ekonomicznej, należy szukać głównie w poprawie efektywności gospodarowania. Ważne są także racjonalne decyzje zarządcze podejmowane przez kierowników gospodarstw, np. dotyczące zadłużenia.**

Dziękuję Państwu za uwagę

Aldona Skarzyńska

Aldona.Skarzynska@ierigz.waw.pl

IERiGŻ-PIB Warszawa

